

MEGÉLHETÉSI STRATÉGIÁK EGY SZÉKELY FALUBAN Módszertani megfontolások

DOI 10.35402/kek.2023.2.9

Absztrakt

A tanulmány egy kutatómódszertani áttekintés, amely alapként szolgált empirikus kutatásom során, amelyben a külföldi munkavállalás hatásait vizsgálom lokális szinten Gyergyóremetén. A munkamigráció a rendszerváltástól napjainkig meghatározó társadalmi jelenség, amelynek oka elsődlegesen a készpénzkereseti lehetőség, azonban egyre inkább mérvadó az önmegvalósítás esélye és az új, ismeretlen világ felfedezése is. Kutatásom során kvalitatív módszerként ismeretes félig strukturált interjúkészítést alkalmaztam, szem előtt tartva a megalapozott elmélet irányelveit.

Abstract

The study is an overview of research methodology, which served as a basis for my empirical research in which I am investigating the effects of working abroad at local level, in Gyergyóremete. Since the changing of regime up to this very day, labor migration has been a defining social phenomenon. The reason for this is primarily the opportunity to earn money, but the chance of self-realization and the discovery of a new, unknown world are also increasingly important. During my research, I used semi-structured interviewing methods, also known as qualitative methods, keeping in mind the guidelines of the grounded theory method.

Bevezető

A migráció jelensége az emberiség történetében mindig is jelen volt. Kutatásomban a jelenség lokális szintű vizsgálatát tűztem ki célul, fókuszálva napjaink történéseire; egyéni és családi történeteken keresztül vizsgálom a migrációs folyamatot Gyergyóremetén. A 2011-ben 6171 főt számláló Gyergyóremete a Gyergyói-medence és egyben Hargita megye egyik – átlagosnak nem mondható – nagyközsége, ami nem csupán szülőfalumként tartja ébren az érdeklődésemet, hanem éppen az

eltérő volta miatt is. Mára az infrastrukturális mutatók tekintetében Székelyföld, és talán nem túlzás, a romániai falvak között az egyik legjobb mutatókkal bíró, prosperáló település. Ez nem így volt korábban. Történelmileg a Gyergyószentmiklóstól 18 km-re lévő Remete a legifjabb a maga 450 évével, a várost félkörben ölelő falvak sorában. Ezzel is magyarázható, hogy a szerény termőképességű, agyagos talajú földek és ezek birtokméretei kevésbé alkalmasak egy család eltartására.

A település történetének állandó kísérője volt a munkahelyi, megélhetési mobilitás mint társadalmi, kistérségi probléma, ugyanakkor megfigyelhető, ahogyan a társadalmi átalakulások dinamikája folyamatosan alakította a migrációs szokásokat. A családok életmódjába és munkakultúrájába mindig szervesen beletartozott a munkamigráción alapuló készpénzkereseti lehetőség, pontosabban fogalmazva a kényszer. Igen, kényszer, mert a remetei emberek/családok soha nem voltak csak agrártermelésből élő családok. A falu termőföldjei, klímája és a helyiek tudása ezt nem tette alkalmassá, lehetővé. Ezekből a fizikai-földrajzi és kulturális adottságból formálódtak a remetei emberek gyergyói-medencén belüli sajátosságai, melyek a szomszédos településen élőkétől is megkülönböztetik életvitelben, értékrendszerben, társadalmi tagolódásban, gazdaság- és munkafelfogásban, melynek erős jellemzője a jövedelemközpontúság, hasonlóképpen kommunikációs rendszerére, kapcsolati hálójára.

Kutatásomat vegyes módszertannal végzem, melyet a Covid-járvány további differenciálásra készített. Interjúim elemzésében ezekre külön kitérek, és az egymásra hatásukat is elemezni fogom. Megjegyzem, hogy a jelenben is rendkívül gyorsan változik a narratíva dinamikája, tartalma.

Vizsgálatomban nem a tovább tanuló, esetenként magasan képzett, Remetéről származó értelmiségiek életútját vizsgálom, hanem azokat, akik közép- vagy alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, családjukkal állandóan vagy időszakosan helyben élnek, és külföldön (fizikai) munkát végeznek, ritkább esetben vállalkozóként céget működtetnek, munkaadóként másokat is foglalkoztatnak. Utóbbiak a mintavételemben kis csoportot

képeznek, de fontosnak és érdekesnek tartom őket külön is vizsgálni, előéletük, tehetségük, sikerességük, státuszváltásuk diszpozícióit körbejárva.

Elsősorban a remetei férfit (de mára már nem csak az övék) állandó kényszere a falun kívüli munkavállalás. Az idők során ez jelentett katonáskodást, erdőkitermelést, tutajozó faáru-kereskedelmet, ács-munkát, ingázást a környék gyáraiba, hétszámra menő építőtelepi munkát, a jelenben pedig akár hónapokra is nyúló külföldi távollétet, építőipari munkavállalást. Nem ritka azonban az sem, hogy a nők, az édesanyák vállalják a külföldi munkát, jelentős mértékben megváltoztatva a családi szerepvállalást. Elemzésem szűkebb, de annál fontosabb kategóriáját képezi ez a csoport.

Folyamatos a kibocsátás, azonban nem drasztikus mértékű. A helyben maradók is boldogulnak anyagilag, de az örökölt földjeiket bérbébe adják, esetleg eladják – történik velük egyfajta „gyarmatosítás”. Relatív szabadok, mozgékonyak, inkább távolodnak a falusi, hagyományos létformától, és ami ennél is lényegesebb, családjukban aszimmetrikus férj-feleség viszony alakul ki, szülő-gyerek kapcsolataikat szociális, pszichés, viselkedési problémák kísérik.

A kutatási módszer

Kvalitatív módszerként a félig strukturált interjúkészítést alkalmaztam empirikus kutatásom során. A szakirodalmakat tanulmányozva éreztem, hogy a társadalomtudományokban vitatott kérdés a kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerek együttes használata. Mitev Ariel (2015a) elméletében a kvantitatív kutatás során egy kijelölt ösvényen kell végighaladni, minden pontot érintve, míg a kvalitatív kutatásnál a tájékozódási pontokat is a kutatónak kell kijelölnie a folyamatosan változó terepen. Az utóbbinak nehézsége lehet, hogy nincs számszerűsíthető eredménye, nehezen standardizálható. Kutatásomban a migráció dinamikáját vizsgálva nem törekedtem számszerűsíthető eredményekre, mivel a „mélyfúrásokkal” a standardokon túlmutató részletek feltárására törekedtem. Az elmúlt 5 évben 49 interjú készíttettem. Vizsgálódásom idősíkja a Covid-19-világjárvány következtében elhúzódott, új kutatási dimenziók beemelését eredményezte. Interjúalanyaimat ennek függvényében három csoportra osztom, a világjárvány megjelenése előtt, alatt és után készült interjúk szerint.

A kvalitatív kutatás alapja az események részletgazdag és helyzetfüggő adatok alapján történő megértése, a társadalmi helyzetek és interakciók hatásának kimutatása az egyének beszédmódja alapján (Locke et al. 1998). „A kvalitatív kutatók a dolgokat természetes színtereikben vizsgálják, megkísérlik megérteni vagy értelmezni a jelenségeket azokkal a jelentésekkel, amelyeket az emberek adnak a dolgoknak” (Denzin – Lincoln 2003:5). A kvalitatív kutatásra gyakran használja a szakirodalom az interpretatív jelzőt, amely értelmezést, magyarázást jelent. Bruner (2004:16) szerint „a jelentésalkotás azt jelenti, hogy a világgal való találkozásokat a nekik megfelelő kulturális kontextusba helyezzük, annak érdekében, hogy megtudjuk, miről szólnak”.

Az interjúk következő hat alcsoportját különböztette meg Héra-Ligeti (2005), ami számomra is kijelöli az értelmezés ösvényét:

- spontán interjú, amikor az interjúer tudja, hogy interjúhelyzetben van;
- strukturált interjú, amely során előzetes kérdésekhez, interjúvázlathoz kötött a beszélgetés;
- kevert típusú interjú, amikor a kutató kérdéseket tesz fel, meghatározva ezzel az interjú keretét, majd fokozatosan tér át nyitott kérdésekre, és visszahúzódik, teret hagyva a válaszadónak;
- életútinterjú, amely során vannak kötött kérdések, de a szabad mesélésre helyeződik a hangsúly;
- mélyinterjú, melynek célja az interjúalany személyiségének mélyreható feltárása;
- fókuszcsoport, amely során több interjúalannyal készül az interjú ugyanabban az időben, meghatározott interjúvázlat alapján.

A kutatási interjúk egyik altípusa a félig strukturált életvilág-interjú, amelyet kutatásom során használtam, a következőképpen definiálja Kvale (2005:20): „Egy interjú, melynek célja, hogy hozzájussunk a megkérdezett életvilágának leírásához, figyelembe véve a leírt jelentésének interpretációját.”

Olyan interjúalanyok kiválasztására törekedtem, akiket nem ismertem személyesen. Így próbáltam elkerülni azt a csapdát, hogy – mivel általában falun mindenki ismer mindenkit – az ismeretség okán beszélgetésünk egysíkú és felületes legyen. Tudatosan és informálisan érdeklődtem külföldön dolgozó ismerőseimtől helybéli társaikról. A kapcsolatfelvétel első lépésben általában online formában történt. Az interjú helyszínének kiválasztását minden esetben az interjúalany határozta meg. Többségében természetes környezetükben, otthonaikban került sor a beszélgetésre. Creswell

(2007:37-39) és Rallis (1998) szerint kiemelten fontos a kutatók személyes természetes környezetükben történő anyaggyűjtése, meghatározó a kutató szerepe, mivel folyamatosan megfigyel, adatokat gyűjt, többféle módszert és adatforrást használva egyidejűleg. További kutatói jellemzőket ismertetve a kvalitatív kutatás során Creswell (2007:37-39) és Rallis (1998) a következőket hangsúlyozzák:

– a kutatók induktív adatelemzést használnak, tehát a „kvalitatív kutató alulról felfelé építkezik oly módon, hogy először feltárja az adatokban rejlő mintázatokat, kategóriákat és témákat, aztán ezeket rendszerezi és emeli egyre absztraktabb szintre” (Mitev 2015b:28);

– a kutatási folyamatban a kvalitatív kutató a résztvevők által adott jelentésekre figyel, amelyek az adott problémához kapcsolódnak;

– a kutatási terv folyamatosan változik;

– a kutató elméleti lencsét alkalmaz, ami „egy olyan szűrőt jelent, ami érzékenyebbé teszi a kutatót bizonyos kérdésekre, míg mások kevésbé fontosak” (Mitev 2015b:29);

– a kvalitatív kutatók folyamatosan értelmezik a látottakat és hallottakat, részletesen leírva az egyént, helyzetet, elemezve az adatokat kategóriák és témák szerint, majd interpretálják azokat;

– a vizsgált problémáról a kutatók egy holisztikus beszámolót készítenek, ezáltal komplexebb képet festeni.

Kutatásomban a fentebb felsorolt jellemzőket kellett adaptálnom, és folyamatosan alkalmazkodnom spontán, változó helyzetekhez, interjúalanyhoz és az éppen aktuális társadalmi problémákhoz. Említettem, 5 évig tartott az adatfelvétel. Ezt a hosszú időszavat félbeszakította a világjárvány, amely miatt csaknem 2 évig nem készült egyetlen interjú sem. A világjárvány a kutatási témám észszerű átdolgozására és kibővítésére kényszerített.

Az interjúvázlatomban megfogalmazott kérdések elsősorban a migrációs döntés meghozatalának körülményeire, a külföldi munkavállalás okainak és motivációjának feltárására, a mindennapi életszervezésre (otthon és külföldön), valamint a külföldi munkavállalás egyéni és közösségi életre gyakorolt hatásának feltárására vonatkoztak. A világjárvány után készült interjúmban a járvány munkavállalásra, valamint az egyénre és családra gyakorolt hatását is vizsgáltam. Az interjúvázlatban megfogalmazott kérdéseim sorrendjéhez nem ragaszkodtam. „A sorrend szabadabb kezelése esetleg lehetővé teszi, hogy megismerjük a kapcsolatot beszélgetőpartnerünk egyes gondolati elemei között. Ha a kérdezett olyan

kérdéskörnél időzik, amely bennünket eredetileg nem érdekelt, a szóban forgó probléma akár fontos is lehet a vizsgálat szempontjából” – hívja fel a figyelmet Héra–Ligeti (2005:154).

Kezdő kutatóként folyamatos aggodás és félelem volt bennem, amikor a beszélgetést csend szakította meg. Első ilyen tapasztalataim alkalmával magamat okoltam, amiért nem tudtam interjúalanyaim figyelmét kellő mértékben fenntartani úgy, hogy közben rávezessem őket arra, hogy beszéljenek. Kis idő és helyszíni tapasztalat után értettem meg a csend meghatározó, gondolatformáló szerepét az interjúkészítés során, amely Heritage (2013) szerint átalakíthatja a párbeszéd menetét, társas és társadalmi szerepekre reflektál. Továbbá Németh Krisztina (2017) is részletesen foglalkozik tanulmányában a csend és a beszéd kapcsolatával, amely páros, nem feltétlenül egymás ellentétei: a hallgatás is lehet beszédes, s a bőbeszédűség, a minden konkrétumot mellőző csevegés is állhat a hallgatás szolgálatában. A csend ugyanakkor negatív jelentést is hordozhat, lehet passzív, szándékos, védekező, büntető. Ervign Goffman (2013) a csend megfigyelésére és interpretálására hívja fel a figyelmet, ugyanakkor Kovács (2006) szerint a megfigyelés átjárását biztosít az elbeszélés és a gyakorlat között („saying” és „doing”).

Narratív paradigma

Az interjúim alapját a hétköznapi értelemben vett elbeszélés jelentette, amelyre Pászka (2007) a narratíva kifejezést használja, meghatározását röviden summázva: „a tudás elmondás, annak elbeszélése, amit tapasztalunk vagy tanúi voltunk vagy másoktól tudjuk, és így tudunk róla beszélni” (Pászka 2007:162). A „prima facie” történet kifejezés valamilyen megtörtént esemény elbeszélését jelenti. Kiemelten fontos a történet időbeli dimenziója, mivel számos olyan dolog van, amit elbeszélünk (absztrakt, elvont, másokkal való kapcsolatmentes dolgok), de nem történet. „A történet fogalmát, tehát egy adott időbeli lezajló vagy folyamatban lévő eseményre, beszéd-cselekvési aktusra vonatkoztatjuk, amely a mindennapi élet kommunikatív cselekvéseinek hálózatába integrált” (Pászka 2007: 163–164).

A hatvanas évektől a narratológiáról mint önálló kutatási irányatról beszélhetünk, azonban az elmúlt évtizedekben multidiszciplináris tudományterületté vált (Onega – Landa 1996). Sarbin (2001:59) szerint „a narratívum azonos jelentésű a

történettel, ahogyan azt a hétköznapi beszélők használják. Egy történet időbeli kiterjedésű, szimbolikus számadás az emberi cselekvésről. Egy történetnek van kezdete, közepe és befejezése, de legalább a »befejezettség érzetét« kelti. A történet események mintázatából áll, ez a cselekmény. A cselekmény szerkezetének központi vonása, hogy az emberi nehézségeket a megoldásukra tett próbálkozások követik».

Az elbeszélés mindennapi jelenléte miatt Bruner (2001) az emberi gondolkodás sajátosságának interpretálja, megkülönböztetve a paradigmátikus vagy logikus gondolkodástól, amely elvont tudományos fogalmakkal fejezi ki magát. A gondolkodás elbeszélő módja azonban emberi szándékokat és tetteket fejez ki, az életszerűséggel nyomatékosítva azt (László–Thomka 2001).

Az emberek a mindennapokban tudatosan vagy tudattalanul kapcsolatokat alakítanak ki és működtetnek. A kapcsolatok értelme adja a narratív történetformák számára az értelemzési anyagot. „Mivel mindannyian elbeszéléseket élünk meg életünk során, és mivel elbeszélések segítségével értelmezzük saját megélt életünket, ezért alkalmas a narratív forma mások cselekedeteinek megértésére” (Macintyre 1994:284). A narratív történetformák elemzésében a figyelem az individuumokra helyeződik át és arra, ahogyan megélik a történetet, ahogyan látják, látták és láttatják. „Az életeknek az elbeszélő tapasztalata alapján való tanulmányozása azt feltételezi, hogy a megélt történetek formájában való elbeszélését relatíve valósnak tekinthetjük, vagyis az elbeszélő történetek meghatározható, konszenzusos társadalmi valóságon alapulnak, amelyek megbízhatóan reprodukálhatók. A narratív történetek – amelyek átszövik hétköznapijainkat – a személyek élethelyzeteinek finomabb, árnyaltabb megértését teszik lehetővé” (Pászka 2007:166).

Grounded Theory

Empirikus kutatásom során a Grounded Theory módszer irányelveit használtam, amely az 1950-es években jelent meg a társadalomtudományokban, az addig egyeduralgató kvantitatív kutatási módszerek mellett. A Grounded Theory módszertanát Glaser és Strauss 1967-ben publikálták, mintegy szemléletváltást kínálva a szociológiai és társadalomtudományi kutatásokban (Sallay 2015). Nézetük szerint az elmélet megfogalmazásának alapja az induktív és abduktív lépések sora, nem kizárólagosan az előre megfogalmazott kérdések sorozata.

A kiindulópontja tehát a mindennapi megfigyelések fogalmi szintre (absztrakciója) emelése, tehát a Grounded Theory nem egy elméletfajta definíciója, hanem egy elméletalkotás folyamatát jelöli. Sallay (2015) megjegyzi, hogy a „theory” angol kifejezés magyar megfelelője az „elmélet”, amely ez esetben „valójában kutatómódszertani eljárások, technikák egy csokrára vonatkozik” (Sallay 2015:11).

Az elméletalkotási módszer interpretálása, valamint a „Grounded Theory” fogalom magyarra fordítását szintén egyet nem értés jellemezte a társadalomtudományokban. A szerzőpáros megkérdőjelezte az adott korszakban uralkodó felfogást, amely szerint a társadalomkutatások célja a már létező magatartások és ezek egyetemes magyarázatainak felfedése (Sudabby 2006). Ez a megközelítés a „nagy elmélet”-ekkel szemben jött létre, amelyek „nagyobb lélegzetű, elvont és gyakran formalizált elméleti megállapításokat jelentenek, amelyek egyetemesen kialakított és gyakran nem tesztelt elvekből” (Mitev 2015c:89). Emiatt Glaser és Strauss (1967) arra bátorította a kutatókat, hogy „alakítsanak ki párbeszédet az adataikkal, hogy az így létrejövő elmélet ténylegesen az adatokból emelkedjen ki, és ne a terepet sosem látott, karosszéken ülő tudósok absztrakt agyszüleménye legyen” (Mitev 2015c:89).

A kifejezés magyarra fordítása az első módszertani elemzésekben elmaradt, tehát a fordítók az eredeti angol terminust használták, ezzel akadályozva a valóságban létező dinamikus átjárásokat a csoportok között (Ehmann 2002, Irvig Seidman 2002). A legelterjedtebb magyar fordítás a „megalapozott elmélet”, amely Gelencsér (2003) szerint arra utal, hogy az adatok folyamatos és szisztematikus elemzésével alakul ki az elmélet. Mitev Ariel (2015c) megjegyzi, hogy az előbbi megfogalmazás félreérthető lehet, az elméletgyártás szempontjából nem ez az egyetlen elfogadott eljárás. Bokor (2000) szintén kifogásolja a „megalapozott” kifejezést, mivel értékítéletet jelent, ugyanakkor más módszerek is megalapozottak. Bodor (2013) és Rácz (2006) a „lehorogonyzott elmélet”, míg Babbie (2003) az „alapozott elmélet” kifejezést használja. Sallay (2015), a *Kvalitatív kutatás alapjai* című könyv előszavában GT-módszertanként használja, annak érdekében, hogy elkerülje az „elmélet és módszer egymásra vonatkoztatását” (Sallay 2015). Mitev Ariel (2015c:90) „a kisarjadó elmélet”-et alkotja meg. „Ennek a gondolatnak lényeges eleme, hogy az elmélet nem jöhet létre a kutató alapos és igényes, ugyanakkor feleltébb gondoskodó munkája nélkül.”

Eddig – a teljesség igénye nélkül – ismertettem a magyar fogalomhasználatot, azonban a továbbiakban a „megalapozott elmélet” kifejezést fogom használni. Az eddigi munkám során nyert adatok, információk, reakciók és hatások folyamatos összehasonlítása és interpretálása során elméletalkotási folyamatom leginkább a „megalapozott elmélet” kifejezéssel írható le.

A megalapozott elmélet egy olyan kvalitatív technika, amely során a részletekre is kiterjedő figyelemmel követi a kutató a valóságot, annak érdekében, hogy az adatokat minél inkább aprólékosabban tudja feldolgozni és elemezni. „Célja a társadalom egy-egy szűkebb jelenségét általános elméletekkel magyarázni, amely elméletek azonban nem eseten kívüliek, hanem az esetből származó folyamatos és szisztematikus elemzésén alapulnak” (Feischmidt 2007:238).

Fontosnak tartom még kiemelni, hogy a megalapozott elmélet kiindulópontja a terepmunka, és ezáltal az adatokban való elmélyülés. Nem feltétlenül a szakirodalom feltárásával indul a kutatás (Charmaz 2000, 2006, Goulding 2002, Mills et al. 2006). Glaser és Strauss (1967) eredeti koncepciója szerint a kutatók nemcsak válaszaikat, hanem kérdéseiket is megtalálják ebben a folyamatban. Ehhez elengedhetetlenül szükséges az adott területen történt előzetes kutatások figyelmen kívül hagyása és az adatokban való elmélyülés. Fischer és Otnes (2006) szerint minimális szkepticizmussal kell tekintetünk a meglévő elméletekre. Feischmidt (2007:235), reflektálva a megalapozott elmélet módszerére, kifejti, hogy „elméletre szükség van, de az csak akkor állja meg a helyét, ha megalapozott, vagyis konkrét empirikus kutatásokból indul ki, és azok következetes elemzésére épül”.

A mintavételi eljárás nem előre rögzített, folyamatosan fejlődik és alakul újabb szituációk függvényében. Glaser (1978:36) szerint a kutató egy időben gyűjti, kódolja és értelmezi az adatokat, közben folyamatosan dönt az újabb az újabb lépésről. Az azonos időben történő munkavégzés a kutatót az adatok állandó összehasonlítására készíti, amelynek eredményeképpen azonos mintázatok és témák kerülnek a felszínre. Glaser (1992) szerint a folyamatos összehasonlítás új kategóriákat eredményez, nem kell a már előre kialakított kategóriákba illeszteni az adatokat.

A kódolás és elméletalkotás közötti szakaszban feljegyzéseket, úgynevezett memókat rögzít a kutató, amely során szabadon, teljesen más szempontból tekinthet az adatokra (Charmaz 2003).

„A feljegyzések (memók) írása létfontosságú, mivel az ötletek olyan tárházát jelenti, amelyet a kutató újra és újra átnézhet, hogy ezek segítségével ki tudja alakítani az elméletet” (Mitev 2015c:101). Charmaz (2003) szerint a feljegyzések írása segíti a kutatót az adatokkal kapcsolatos gondolatok megküzdésével, az elemzés irányának meghatározásában, a kategóriák finomításában, illetve ezek közötti kapcsolat meghatározásában, valamint magabiztosságot ad az adatelemzés folyamatában. Glaser és Strauss (1967) a diagramok használatát is javasolja mint vizuális eszközt, amely a fogalmak közötti kapcsolatot illusztrálja.

Eredetileg a megalapozott elméletben Glaser és Strauss (1967) két kódolási változatot határozott meg, amely során kategóriákat kell létrehozni, amennyit csak lehetséges, majd egyesíteni kell ezeket. Később Strauss és Corbin (1990) a következő három kódolási szintet jelölte meg:

1. nyílt kódolás, vagyis a kategóriák kialakításának folyamata, amely során az adatokat részekre bontja a kutató és folyamatos összehasonlítja, keresve a hasonlóságokat és különbségeket, címkézi és kategorizálja azokat;
2. axiális kódolás, a nyílt kódolás során nyert kategóriák csoportokba rendezése és egy magasabb szintű kategória megalkotását jelenti;
3. szelektív kódolás, a kódolási folyamat záró szakasza, amely során a kutató kiválaszt egy központi jelentőségű kategóriát, és ennek történetét alkotja meg.

Az adatfelvétel és elemzés során, miután az alanyok, illetve a kialakult kódok új információval nem szolgálnak a kutatáshoz, elméleti telítődést érünk el, amelynek következtében befejeződik az adatfelvétel, kódolás és elemzés folyamata (Rácz 2006:98). Ezzel az elmélet teljessé válik. Kutatásom jelen fázisában a kódolási folyamatot végzem. A szelektív kódolással befejezően kerül sor az interjúim mélyreható elemzésére.

Befejezésképpen

Empirikus kutatásomban a Gyergyóremetéről külföldre irányuló munkavállalás hatásait vizsgálom. A munkamigráció dinamikája ma sem mutat csökkenő tendenciát szülőfalumban. A fiatal, aktív keresők kétharmada a falun kívül talált munkát, főként a belföldi és külföldi építőiparban. A javuló életszínvonal kiindulópontját a rendszerváltás utáni (1990), de különösen Románia európai uniós

csatlakozása (2007) nyomán kiépült vonalas közlekedési infrastruktúra adja. Erre épül rá az egyéni anyagi jólétről tanúskodó, épülő házak sora, a megugró motorizáció, az öltözködésben és a szabadidős programokban, ideákban megnyilvánuló új formák és tartalmak. Emellett tényként kezelhető a helyi kulturális hagyományok és értékrendszerek átalakulása, eltűnése. Gondolok az átalakuló mezőgazdasági munkára, az ezekhez köthető, elvesző (haszon-talan) tudásra, szerszámok szükségtelessé válására vagy a generációkon átnyúló családi-rokoni-baráti segítségnyújtás (kaláka) visszaszorulására. Az interjúim által részben ezek az átalakulási folyamatok is megragadhatóak. Feltételezem, hogy a kódolási folyamat során számos új elemzési dimenzió tárul elém, amelyek összefüggéseinek bemutatására később vállalkozom.

Felhasznált szakirodalom:

- Babbie, Earl 2003 *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Bodor Péter 2003 Szavak, képek és a jelentés kutatása. In Bodor Péter szerk. *Szavak, képek, jelentés. Kvalitatív kutatási olvasókönyv*. L'Harmattan Kiadó Budapest. 7-14.
- Bokor Attila 2000 *Szervezeti kultúra és tudásintegráció: A termékfejlesztés problémája*. PhD-értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest.
- Bruner, Jerome 2001 A gondolkodás két formája. In László János – Thomka Beáta szerk. *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Kijárat Kiadó, Budapest.
- Bruner, Jerome 2004 *Az oktatás kultúrája*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Charmaz, Kathy 2000 Grounded Theory Methodology: Objectivist and Constructivist Qualitative Methods. In Denzin, Norman K. – Lincoln, Yvonna S. eds. *Handbook of Qualitative Research* (2. edition) Sage, Thousand Oaks. 509-535.
- Charmaz, Kathy 2003 Grounded Theory: Objectivist and Constructivist Methods. In Denzin, Norman K. – Lincoln, Yvonna S. eds. *Strategies of Qualitative Inquiry*. Sage, Thousand Oaks.
- Charmaz, Kathy 2006 *Constructing grounded theory. A practical guide through qualitative analysis*. Sage, London.
- Creswell, John W. 2007 *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Second edition. Sage, Thousand Oaks.
- Denzin, Norman K. – Lincoln, Yvonna S. 2003 Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In Denzin, Norman K. – Lincoln, Yvonna S. eds. *Strategies of Qualitative Inquiry*. Sage. Thousand Oaks.
- Ehmann Bea 2002 *A szöveg mélyén. A pszichológiai tartalomelemzés*. Új Mandátum, Budapest.
- Feischmidt Margit 2007 A megalapozott elmélet. In Kovács Éva szerk. *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*. Néprajzi Múzeum, PTE-BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Budapest. 223–242.
- Fischer, Eileen – Otnes, Cele C. 2006 Breaking new ground: developing grounded theories in marketing and consumer behavior. In Belk, Russell W. ed. *Handbook of Qualitative Research Methods in Marketing*. Edward Elgar Publishing, Northampton. 19-30.
- Fivush, Robyn 2010 Speaking silence: The social construction of silence in auto-biographical and cultural narratives. *Memory*, 18(2): 88–98.
- Gelencsér Katalin 2003 Grounded theory. *Szociológiai Szemle* 1, 143–154.
- Glaser, Barney, G. 1978 *Theoretical Sensitivity: Advances in Methodology of Grounded Theory*. Sociology Press, Mill Valley.
- Glaser, Barney, G. 1992 *Basics of grounded theory analysis*. Sociology Press, Mill Valley.
- Glaser, Barney – Strauss, Anselm 1967 *The discovery of grounded theory*. Aldine, Chicago.
- Goulding, Christina 2002 *Grounded theory: A practical guide for management, business and market researchers*. Sage, London.
- Heritage, J. 2013 [1997] Párbeszédelemzés és intézményi beszéd – adatelemzés. In Bodor Péter szerk. *Szavak, képek, jelentés. Kvalitatív kutatási olvasókönyv*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 249–276.
- Héra Gábor – Ligeti György 2005 *Módszertan. Bevezetés a társadalmi jelenségek kutatásába*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Kvale, Seidman (2005) Az interjú: Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba. Jászóvegy Műhely Kiadó, Budapest.
- László János – Thomka Beáta szerk. 2001 *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Kijárat Kiadó, Budapest.
- MacIntyre, Alasdair 1999 *Az erény nyomában*. Osiris Kiadó, Budapest.

- Mills, Jane E. – Bonner, Ann – Francis, Karen 2006 The development of constructivist grounded theory. *International Journal of Qualitative Methods*, 5. Article 3.
- Mitev Ariel Zoltán 2015a Alternatív felvezetés – A kvalitatív kutatás formabontó szerepe. In Horváth Dóra – Mitev Ariel Zoltán szerk. *Alternatív kutatási kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest. 15–20.
- Mitev Ariel Zoltán 2015b A kvalitatív kutatás filozófiája és a kvalitatív kutatási terv. In Horváth Dóra – Mitev Ariel Zoltán szerk. *Alternatív kutatási kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest. 25–75.
- Mitev Ariel Zoltán 2015c Grounded Theory. In Horváth Dóra – Mitev Ariel Zoltán szerk. *Alternatív kutatási kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest. 85–126.
- Seidman, Ivrig 2002 *Az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Rácz József 2006 *Kvalitatív drokkutatások*. L'Harmattan, Budapest.
- Németh Krisztina 2017 Beszédes hallgatás. *Szociológiai Szemle*, 2. 4–22.
- Straus, Anselm L. – Corbin, Juliet 1990 *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Sage, Newbury Park.
- Sallay Viola 2015 Előszó a magyar kiadáshoz. A kvalitatív megközelítés és a Grounded Theory szerepe a társadalomtudományi kutatásokban. In Juliet Corbin – Anselm Strauss szerk. *A kvalitatív kutatás alapjai. A Grounded Theory elemzési módszer technikája és eljárásai*. L'Harmattan – Semmelweis Egyetem EKK MHI – SAGE Publications, Budapest.
- Suddaby, Roy 2006 From the editors: What grounded theory is not. *Academy of Management Journal*, 49 (4), 633–642.
- Pászka Imre 2007 *Narratív történetformák*. Belvedere Meridionale Kiadó, Szeged.
- Onega, Susana – Landa, Jose A. G. eds. 1996 *Narratology: An introduction*. Longman, London.
- Sarbin, Theodor R. 2001 Az elbeszélés, mint a lélektan tő-metaforája. In László János – Thomka Beáta szerk. *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Kijárat Kiadó, Budapest.